

УДК 316.74:37

О.В.Петренко, канд. техн. наук, доц. (ДБТУ, Харків)
Д.П. Семенюк, канд. техн. наук, доц. (ДБТУ, Харків)
Е.В. Білецький, д-р техн. наук, проф. (НТУ «ХПИ», Харків)

АДАПТАЦІЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Світ стрімко змінюється, а з ним – і вимоги до освіти. Глобалізація, цифровізація та динамічні зміни на ринку праці висувають перед системами освіти нові виклики та створюють безпрецедентні можливості.

Глобалізація стирає кордони, змушуючи нас конкурувати на світовому рівні. Це вимагає від освіти виховання не лише фахівців, але й громадян світу, здатних мислити критично, адаптуватися до нових культурних контекстів та ефективно співпрацювати з людьми різних національностей. Цифрові технології проникають у всі сфери життя, трансформуючи не лише способи виробництва, але й саму природу роботи. Сучасний фахівець повинен володіти цифровими компетенціями, вміти працювати з великими даними, використовувати різноманітні програмні продукти та бути готовим до постійного навчання протягом життя.

Ринок праці також зазнає значних змін. Автоматизація та штучний інтелект поступово заміщують рутинну роботу, вивільняючи людські ресурси для більш творчих та інноваційних завдань. У цих умовах на перший план виходять такі якості, як креативність, критичне мислення, вміння вирішувати проблеми, лідерські якості та емоційний інтелект.

Щоб відповідати цим викликам, освіта повинна зазнати радикальних змін. Традиційна модель передачі знань застаріла. Сучасна освіта має бути:

– Індивідуалізованою: Кожен здобувач має унікальні таланти та потреби, тому освітній процес повинен бути адаптований до індивідуальних особливостей кожного.

– Міждисциплінарною: Знання більше не можуть бути розділені на окремі предмети. Сучасний світ вимагає комплексних знань та вміння бачити зв'язки між різними дисциплінами.

– Практико-орієнтованою: Теоретичні знання повинні підкріплюватися практичними навичками. Важливо, щоб студенти мали можливість застосовувати свої знання на практиці ще під час навчання.

– Цифровою: Освітній процес має бути інтегрований з цифровими технологіями. Це дозволить зробити навчання більш інтерактивним, доступним та ефективним.

– Постійною: Навчання не повинно закінчуватися зі здобуттям диплома. Сучасний фахівець повинен постійно вдосконалювати свої знання та навички протягом усього життя.

У сучасній ситуації система вищої освіти України виявилася, як і багато інших структурних елементів суспільства, багато в чому не готовою до змін. Внаслідок своєї інерційності система освіти на багато викликів реагує із запізненням, проте не завжди. Виконання державних планів (кого і скільки готувати) змінилося орієнтацією на запити тих, хто користується освітніми послугами. Університети розширили прийом за модними професіями, затребуваними на даний момент серед абітурієнтів, і цей процес набув лавиноподібного характеру. І хоча підготовка фахівців йшла без урахування реальних потреб у кадрах у кількісному вираженні, проте певною мірою вона стала відгуком на фактично існуюче соціальне замовлення.

Переорієнтація системи освіти на попит з боку молоді пов'язана не лише з відсутністю необхідних імпульсів від роботодавців. Вона більшою мірою вимушена. Система освіти шукає її у безпосередніх споживачів послуг, діючи те щоб зацікавити їх своїми пропозиціями.

При цьому необхідно відзначити, що ситуація, що склалася, невідповідності попиту та пропозиції на ринку праці не є унікальним явищем у розвитку системи освіти. Періодично спостерігаються коливання попиту на певні спеціальності з боку зовнішніх стейкхолдерів. Кожен заклад вищої освіти вступив у систему ринкових відносин із різним стартовим капіталом і змушений ніби заново підтверджувати доцільність свого існування. Один із важливих критеріїв діяльності ЗВО – рівень випускника – молодого фахівця. Для ЗВО такий маркетинговий підхід до організації власної діяльності означає необхідність пошуку та реалізації таких підходів, які забезпечували б майбутньому фахівцю перспективи соціального зростання з погляду особистісних та суспільних цілей розвитку. Це стане можливо, коли в освітньому процесі свідомо розвиватиметься комплексна особиста потреба у поєднанні вузького професіоналізму та універсальності.

Сучасна ситуація на ринку праці свідчить про вищі вимоги до рівня освіти випускників університету з боку недержавного сектору інтелектуальної праці та виробництва. Чимало випускників сьогодні є бажаним «уловом» для закордонних роботодавців. З одного боку, держава і ЗВО втрачають значні кошти, витрачені на підготовку

фахівця, який виїхав або пішов у приватну сферу, з іншого – побічно підтверджується конкурентоспроможність його професійних, особистих, ділових якостей.

Отже, сьогодні спостерігається розрив між ринком освітніх послуг від ЗВО, що орієнтується на запити абітурієнтів, та реальним вітчизняним ринком праці, який орієнтується на вимоги роботодавця.

Українські випускники в процесі навчання отримують чимало знань та навичок, але проблема полягає у відсутності необхідного зв'язку між ринком освіти та ринком праці. Загальновідомо, що набір великої кількості студентів є позитивним чинником для вузу, проте важливим є також його значення для економіки регіону. Проблеми з працевлаштуванням молоді, що посилюються за останній час, зробили важливим фактор відповідальності ЗВО за подальше працевлаштування його випускників. Звідси виникає потреба у якомога більш точному описі вимог, що висуваються до випускника реальними умовами виробництва та специфікою місцевого ринку праці (професія, навички, кваліфікація), а по-друге, у проектуванні системи адаптації студентів до цих умов. Одним із традиційних способів вирішення проблеми взаємовідповідності ринків освітніх послуг та праці є укладання довгострокових договорів навчального закладу з роботодавцем та залучення її до освітнього процесу.

Формами такої взаємодії можуть бути:

- надання роботодавцями ЗВО даних про вакансії та про потреби у кадрах на тимчасове та постійне працевлаштування;
- збір даних для аналізу попиту на фахівців та прогнозу розвитку ситуації на ринку праці;
- надання роботодавцями інформації про освітні послуги у ЗВО та за його межами;
- персональне працевлаштування здобувачів, які зарекомендували себе за результатами проходження практик;
- укладання контрактів із роботодавцями на ранніх стадіях навчання;
- навчання у ЗВО за дуальною формою;
- збалансована, цілеспрямована підготовка кадрів для конкретних підприємств щодо посилених щодо традиційного рівня програм;
- участь представників підприємства у захисті дипломних проєктів та ін.